

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 351:628.1](477)

<https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.4.15>

А. В. АВДЄЄВА

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ORCID: 0000-0002-4869-2283

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ МЕХАНІЗМУ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Визнано, що під час побудови механізму державної політики у сфері захисту прав дітей доцільно враховувати науково-методологічні засади фундаментальної науки «Публічне управління та адміністрування» (як у мирний час, так і у воєнний період), що передбачають виокремлення у складі таких будь-яких механізмів державної політики низки елементів. Зважаючи на ці науково-методологічні засади, аргументовано виокремлення таких складових елементів механізму державної політики у сфері захисту прав дітей: мету, завдання, принципи, функції, методи, об'єкт, суб'єктів тощо. Уважаємо, що мета механізму державної політики у сфері захисту прав дітей полягає в гарантуванні, охороні та захисті таких прав. Це можливо за умови дотримання загальних і спеціальних принципів державного управління, а також у межах виконання основних його функцій (планування, організації, мотивації та контролю). При цьому обґрунтовано, що основу формування механізму державної політики у сфері захисту прав дітей становлять правові, організаційні, ресурсні (що включають інформаційні, кадрові, матеріально-технічні та ін.), економічні та інші методи. У результаті науково-методологічного аналізу процесів сучасного стану захисту прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні виявлено, що хоча реформа децентралізації її успішно реалізується з 2015 року, на сьогодні, з початком війни в Україні, актуалізувалися нові виклики та загрози. Вони вимагають негайного реагування на загрози безпеки дітей. На цій підставі можемо рекомендувати попередження на ці виклики здійснювати крізь призму створення міжмуніципального співробітництва як об'єднання зусиль декількох територіальних громад. Унаслідок таких дій, рівномірно по регіонам розподіляться та отримують допомогу діти, що постраждали внаслідок агресії РФ, або внутрішньо переміщені діти.

Ключові слова: державна політика, механізм, права дітей, захист, структура.

V. A. AVDIEIEVA

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

ORCID: 0000-0002-4869-2283

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF BUILDING A STATE POLICY
MECHANISM IN THE FIELD OF CHILDREN'S RIGHTS PROTECTION

It is recognized that during the construction of the mechanism of state policy in the field of protection of children's rights, it is expedient to take into account the scientific and methodological principles of the fundamental science "Public management and administration" (both in peacetime and in wartime), which provide for the separation of any such mechanisms of state policy of a number of elements. Taking into account these scientific and methodological principles, it is argued to highlight the following constituent elements of the mechanism of state policy in the field of protection of children's rights: goal, task, principles, functions, methods, object, subjects, etc. We believe that the purpose of the mechanism of state policy in the field of protection of children's rights is to guarantee, protect and protect such rights. This is possible provided that the general and special principles of public administration are observed, as well as within the scope of the performance of its main functions (planning, organization, motivation and control). At the same time, it is substantiated that the basis of the formation of the mechanism of state policy in the field of protection of children's rights is legal, organizational, resource (including informational, personnel, material and technical, etc.), economic and other methods. As a result of the scientific and methodological analysis of the processes of the current state of protection of children's rights in the conditions of decentralization of power in Ukraine, it was found that although the decentralization reform has been successfully implemented since 2015, today, with the beginning of the war in Ukraine, new challenges and threats have become actualized. They demand an immediate response to threats to children's safety. On this basis, we can recommend that warnings against these challenges be carried out through the prism of creating inter-municipal cooperation as a combination of efforts of several territorial communities. As a result of such actions, children who suffered as a result of Russian aggression or internally displaced children will be evenly distributed across regions and will receive assistance.

Key words: state policy, mechanism, children's rights, protection, structure.

Постановка проблеми

З одного боку, завдання щодо забезпечення, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів дитини виходять за межі внутрішньої політики держави. А з другого боку, є її пріоритетним напрямком функціонування, адже дитина не здатна самостійно виконати означене завдання, особливої складності при цьому додає сучасна ситуація в Україні. Очевидно, що повномасштабна війна на її території, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, зумовлює, по-перше, переміщення значної кількості громадян із зон, постраждалих від обстрілів та військової агресії, по-друге, посилення нестабільної економічної та політичної ситуації в країні. А по-третє, значне зростання чисельності осіб, і, зокрема, дітей, які опинились у складних життєвих обставинах. З огляду на це одним із пріоритетних завдань реформування системи соціального захисту дітей в Україні є обґрунтування механізмів реформування системи соціальних послуг та гарантування захисту прав дітей як в умовах мирного часу, так і у воєнний період. Щодо мирного часу, то він вимагає завершення реформи децентралізації влади, яка покликана вдосконалити систему соціальних послуг, якомога наблизивши її до населення. Децентралізація за таких умов стає дієвим інструментом розвитку територіальних громад в Україні, засобом зміцнення захисту дітей, формою посилення економічної самостійності, що, зрештою, може стати підґрунтям для підвищення соціального благополуччя дітей в Україні. Отже, актуальним питанням для України є задіяння власних механізмів державної політики та міжнародних інституційних механізмів з метою комплексного та вчасного забезпечення захисту дітей. Усе це засвідчує важливість обраної проблематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Організаційні, правові, інформаційні та інші аспекти формування та реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей аналізували в наукових роботах Л. Волинець, Н. Крестовська, О. Навроцький, Н. Опольська, І. Пеша та ін. Не применшуючи значних здобутків науковців, зазначимо, що вимагає комплексного аналізу науково-методологічні засади формування механізмів державної політики у сфері захисту прав дітей в умовах децентралізації влади. Ця реформа покликана максимально наблизити надавача – клієнта послуг за рахунок упровадження публічного управління.

Постановка завдання

Метою наукового дослідження є визначення науково-методологічних засад побудови механізму державної політики у сфері захисту прав дітей.

Виклад основного матеріалу

Створення сучасної концептуальної системи уявлень, поглядів та ідей на особливості захисту прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні, вимагає застосування відповідної теоретико-методологічної бази, однієї з найважливіших складових якої є понятійно-категоріальний апарат. Це визначає необхідність дослідження, аналізу, конкретизації та вдосконалення науково-методологічних основ побудови механізму державної політики у сфері захисту прав дітей, що розглядається. Ключовим при цьому є об'єкт державного управління – захист прав дітей як у мирний час, так і у воєнний період. Війна на території України, на жаль, позначилася на всіх сферах суспільної життєдіяльності, не є виключенням напрям децентралізації влади. Ця реформа є вкрай важливою для України, адже покликана зменшити «відстань» між надавачем і отримувачем адмінпослуг, а також забезпечити сервісну орієнтованість держави, що передбачає її «включеність» у суспільне життя.

Захист прав дітей – це один з основних та пріоритетних напрямів соціально орієнтованої державної політики. Поняття «право дитини на захист» має два рівні розуміння – законодавче і теоретичне. Так, Закон України «Про охорону дитинства» розглядає право на захист як гарантію кожної дитини права на свободу, особисту недоторканність і захист гідності [3]. На нашу думку, таке тлумачення є занадто широким і спрямованим на захист основних принципів виживання дитини – свободи, цілісності та гідності, що узгоджується з практикою міжнародного права.

Визначення поняття «право дитини на захист», та його структурні елементи є частиною історичного процесу становлення прав людини у світі. Права людини в суспільствах зі сталими демократичними традиціями є базовою категорією, яка еволюціонує разом із розвитком цих суспільств. Становлення та розвиток прав і свобод людини має тривалу історію й супроводжується боротьбою доктрин і традицій, характерних для тієї чи іншої країни.

У загальному розумінні, права людини – це продукт розвитку концепції природних прав, якими окреслювалися рамки, що захищають особу від втручання з боку інших громадян і держави, саме тому вони завжди асоціювалися з ідеєю лібералізму, яка, як відомо, прагнула до обмеження абсолютної влади. У світі права людини – це серцевина конституційного ладу будь-якої цивілізованої держави.

Щодо безпосередньо прав дітей, то вони закріплені в багатьох міжнародних стандартах, які формувалися протягом останніх десятиліть і закріпилися в кількох важливих документах. У Загальній декларації прав людини «права людини визначаються як правила, які забезпечують захист гідності та свободи кожної окремої людини» [1]. Дитина, як і будь-яка людина, має права. На сьогоднішній день права дитини є обов'язковим компонентом сучасного суспільства. І дотримання прав дитини, відображає грамотність та оптимальне ставлення до майбутнього покоління. Тому на міжнародному рівні та в рамках національного законодавства України, проблема забезпечення та захисту прав дитини представлена у різних документах.

Ця проблема досить широко представлена в нормативно-правових документах, прийнятих міжнародним співтовариством: Загальна декларація прав людини (1949 р.); Декларація прав дитини, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН (1959 р.); Конвенція ООН з прав дитини (1989 р.); Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей (1990 р.). Україна є учасницею низки міжнародно-правових актів у сфері забезпечення прав дитини. Крім того, прийнято Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.), який захищає та регулює права дітей [3]. Варто відмітити, що у зв'язку із війною в країні, підготовлено важливий проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реінтеграції та відновлення прав дитини, в умовах воєнного стану в Україні» (2022 р.) [там само].

Підтримка сімей з дітьми, внесення змін до Закону України «Про охорону дитинства» щодо формування, наповнення та ведення центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань сім'ї та дітей, створення Єдиного державного реєстру дітей, які потребують уваги з боку держави а також реінтеграції та поновлення своїх прав – така головна мета цього законопроекту.

Щодо децентралізації влади, то цей термін у сучасній науковій площині розглядається як один із принципів організації місцевого (територіального) самоврядування [2, с. 11]. У той же час, децентралізація не зводиться до принципу організації місцевого самоврядування та місцевої влади, а розглядається як основний принцип організації системи органів громадської адміністрації.

Децентралізована система організації влади – це така система, в якій центральна влада має менше значення і менші ресурси в політичній, адміністративній та/або фінансовій площині, ніж регіональна та локальна влада, які також наділені широкою адміністративною автономією та широким спектром політичної відповідальності. У тому випадку, якщо локальні утворення фактично й юридично домінують над загальнонаціональним центром, можна говорити про децентралізацію влади. Отже, децентралізація стимулює розвиток локальної політики країни та підвищує рівень політичної участі громадян, завдяки необхідності виробляти та реалізовувати політичні рішення на місцях.

На підставі зазначеного можна запропонувати своє визначення захисту прав дітей в умовах децентралізації влади як об'єкта державного управління. Захист прав дітей в умовах децентралізації влади – це складова загальнодержавної політики, специфічна, пріоритетна діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та інших інститутів у сфері охорони дитинства, яка включає систему завдань, принципів, основних напрямів та механізмів в умовах децентралізації влади, з метою створення соціально-економічних, політико-правових, організаційних умов та гарантій для фізичного, інтелектуального, культурного розвитку дітей, забезпечення та захисту їх прав та законних інтересів.

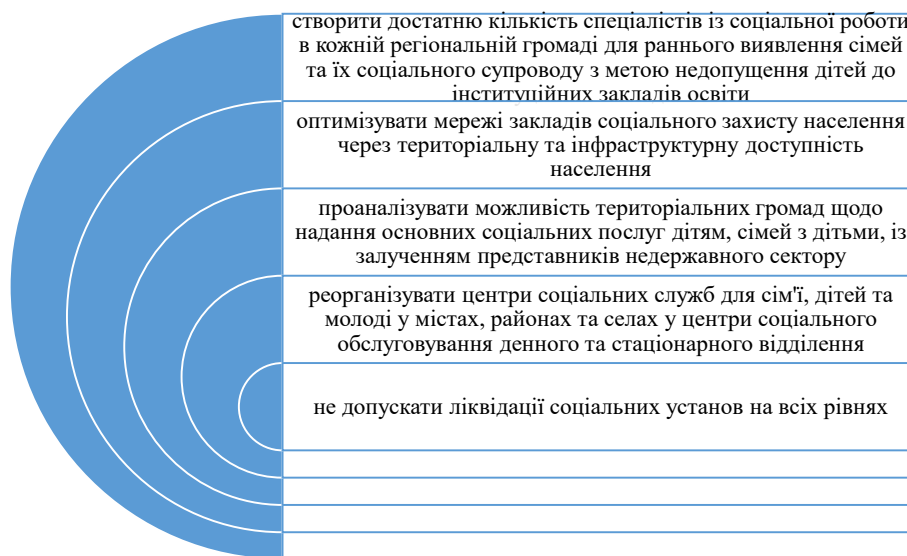
Як відомо, механізм державної політики включає в себе такі елементи: мету; завдання; принципи; функції; форми; методи; засоби; об'єкт; суб'єктів тощо. Ураховуючи загальний концепт фундаментальної науки, можемо стверджувати, що *структура* механізму державної політики у сфері захисту прав дітей також охоплює зазначені елементи, але з певною відмінністю з огляду на специфіку здійснення такої політики. Зважаючи на те, що об'єкт державного управління розглянуто в роботі вище, варто також зупинитися на характеристиці й інших елементів механізму державної політики у сфері захисту прав дітей.

Метою функціонування механізму державної політики у сфері захисту прав дітей є системне гарантування, вчасна охорона й захист прав дітей як у мирний час, так і у воєнний період. Мета функціонування такого механізму є ключовим його вектором, а периферійними напрямками відповідні підцілі, завдання. Серед цих завдань можна виокремити такі:

- 1) науково обґрунтоване формування механізму державної політики у сфері захисту прав дітей;
- 2) результативна й ефективна реалізація цього механізму;
- 3) урахування при цьому думки громадськості;
- 4) моніторинг стану функціонування зазначеного механізму;
- 5) вчасне його коригування;
- 6) реєстрація звернень та повідомлень про жорстоке поводження з дітьми або вчинення домашнього насильства;
- 7) реєстрація повідомлень про порушення прав дитини;
- 8) видача громадянам повідомлень про прийняті рішення щодо надання соціальної допомоги, посвідчення про встановлення певного статусу особи, направлення особи на реабілітацію, направлення для отримання соціальних послуг, тощо;
- 9) формування та передача документів для опрацювання й прийняття рішень структурним підрозділом з питань соціального захисту
- 10) прийом документів для надання соціальної підтримки громадянам та для прийняття рішень щодо встановлення опіки та піклування над повнолітніми недієздатними та обмежено дієздатними особами та ін.

Принципи державної політики представляють собою основоположні начала. Не є виключенням у цьому контексті й принципи державної політики у сфері захисту прав дітей. До них можна віднести загальні та спеціальні принципи, а саме: науковості; результативності; ефективності; оперативності; системності; публічності; єдності діяльності та функцій тощо.

Відповідно до загальних засад фундаментальної науки «Публічне управління та адміністрування» можемо наполягати, що реалізація механізму державної політики у сфері захисту прав дітей передбачає виконання таких основних державно-управлінських функцій, як планування, організація, мотивація та контроль.

Рис. 1. Завдання державної політики у сфері захисту прав дітей

Джерело: складено на підставі [3]

Як відомо, підґрунтя формування механізму державної політики становлять відповідні державно-управлінські методи (правові, організаційні, інституційні, економічні, фінансові тощо). Зважаючи на предмет нашого дослідження, вважаємо, що базис формування механізму державної політики у сфері захисту прав дітей складає низка методів державного управління, а саме: правових, організаційних, ресурсних (що включають інформаційні, кадрові, матеріально-технічні та ін.), економічних та ін.

Висновки

Отже, проведені дослідження дає підстави зробити такі висновки: під час побудови механізму державної політики у сфері захисту прав дітей доцільно враховувати науково-методологічні засади фундаментальної науки «Публічне управління та адміністрування» (як у мирний час, так і у воєнний період), що передбачають виокремлення у складі таких будь-яких механізмів державної політики низки елементів. Зважаючи на предмет нашого дослідження, серед них визначено такі: мету, завдання, принципи, функції, методи, об'єкт, суб'єктів тощо. Уважаємо, що мета механізму державної політики у сфері захисту прав дітей полягає в гарантуванні, охороні та захисті таких прав. Це можливо за умови дотримання загальних і спеціальних принципів державного управління, а також у межах виконання основних його функцій (планування, організації, мотивації та контролю). При цьому обґрунтовано, що основу формування механізму державної політики у сфері захисту прав дітей становлять правові, організаційні, ресурсні (що включають інформаційні, кадрові, матеріально-технічні та ін.), економічні та інші методи. У результаті науково-методологічного аналізу процесів сучасного стану захисту прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні виявлено, що хоча реформа децентралізації й успішно реалізується з 2015 року, на сьогодні, з початком війни в Україні, актуалізувалися нові виклики та загрози. Вони вимагають негайного реагування на загрози безпеки дітей. На цій підставі можемо рекомендувати попередження на ці виклики здійснювати крізь призму створення міжмуніципального співробітництва як об'єднання зусиль декількох територіальних громад. Унаслідок таких дій, рівномірно по регіонах розподіляться та отримують допомогу діти, що постраждали внаслідок агресії РФ, або внутрішньо переміщені діти.

Список використаної літератури

1. Конвенція про права дитини: прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї 20.11.1989. Організація Об'єднаних Націй: офіційний веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
2. Сидоренко Н. О. Діджиталізація: електронні адміністративні послуги. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. №. 4. С. 11-15.
3. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. <https://ips.ligazakon.net/document/view/KP190690?an=16>.

References

1. Convention on the Rights of the Child: adopted by resolution 44/25 of the General Assembly on November 20, 1989 [Konventsiya pro prava dytyny: pryynyata rezolyutsiyeyu 44/25 Heneral'noyi Asambleyi 20.11.1989]. United Nations: Official Website. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text [in Ukrainian].
2. Sydorenko, N.O. (2021). Digitization: electronic administrative services [Didzhytalizatsiya: elektronni administratyvni posluhy]. Dnipro scientific journal of public administration, psychology, law. 2021. 4. 11-15. [in Ukrainian].
3. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine [Ofitsiyyny veb-sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KP190690?an=16>. [in Ukrainian].